Sári László

Kisvilágunk

A fűtő kint állt a Régi Fóti út és a Szentmihályi út sarkán, és hegedült. Késő őszi piszkosszürke, hideg reggel volt, kinek jut eszébe ilyenkor hegedülni? Kint az utcán! Lehet, hogy leginkább ez a körülmény lepte meg a járókelőket. Megálltak körülötte, és nézték. Sokkal inkább nézték, mint hallgatták, mert a nagy forgalom zaja lehetetlenné tette a játék élvezetét. A látnivaló viszont kétségkívül különlegességnek számított. Szöges ellentéte volt minden más zenei esemény látványának. Míg a koncerttermekben mindenütt a világon a női hegedűsök könnyed, hattyúnyakívű, csupasz karjainak és gömbölyű, fénylő vállainak észbontó látványával kápráztatják el a zenekedvelőket, itt az utcasarkon egy tetőtől-talpig munkásruhás, valódi kazánfűtő hegedült.

Állt a Régi Fóti út és a Szentmihályi út sarkán a reggeli szürkeségben, mintha rivaldafényben állna, színpadon. Élvezettel, könnyedén játszott, egy cseppet sem hivalkodóan. Nem feltűnésre, tapsra, sikerre vágyva. De hát akkor miért? A forgalmas kereszteződésben jöttek-mentek a buszok, a teherautók, a ladák, a skodák, a trabantok, a wartburgok, áradt körülötte az élet. Ügyet se vetett rá.

A zenészt dr. Bártfay Arisztidnak hívták. Pontosan tudta, és számon is tartotta, mi mindent köszönhet előkelő nevének. Például kék pufajkáját, műanyag bakancsát meg ennek az utcasarki koncertnek a lehetőségét. És persze eszményi munkahelyét, ami itt van, mindjárt két házzal odébb, a zsinagógában. Pontosabban, a volt zsinagóga pompás épületében, ami most könyvtár. Ő a nagy, tágas és díszes épület fűtője.

Az egész alsó szint az övé: a kazánház, a széntároló, a mellékhelyiségek (öltöző és fürdő), meg egy hosszú folyosó. Otthonos hely, akár egy kényelmes lakás. Tulajdonképpen haza se kellene mennie innen. Közel lakik egy szűk, kis szobában, jobban járna, ha itt maradna a jó meleg könyvtárban. De hazajárt minden este, mégiscsak mindenhol jó, de legjobb egy szűk, sötét szobában. Volt tehát illetékessége a fűtőnek ezen a környéken, senki nem tehette volna szóvá, hogy mi jogon hegedül pont a Régi Fóti út és a Szentmihályi sarkán. De ilyesmi eszébe se jutott senkinek.

Viszont – futólag legalábbis – majdnem mindenki feltette magában a kérdést, hogy vajon *miért* hegedül egyáltalán. Nincs jobb dolga? Kora reggel? Kint az utcán? De aztán mentek is tovább, egyik sem volt létkérdés. Különben egyedül a zenész tudta a kérdésre a választ, de nem kötötte senki orrára. Hanem, amikor a megállóba megérkezett a Bosnyák

tér felől a 24-es busz, sziszegve kétfelé nyílt harmonikás ajtaja, fény derült mindenre. A zenész a kollégáját várta, aki éppen most lépkedett lefelé a busz lépcsőjén. Abban a percben, ahogy fiatal alakja feltűnt az ajtóban, a Bach szólószonáta átváltott a Rákóczi-indulóra, annak is egy ünnepélyes, lassított változatára. És zengett, zengett, mintha egy egész nagyzenekar játszaná.

Mindenki odakapta a fejét, az autók csikorogva fékeztek, az éppen földre lépő kolléga, amikor meglátta a csődületet, azt se tudta, mitévő legyen. Mindenki feléje fordult, váratlanul a figyelem középpontjába került. Mit csináljon? Visszaugorjon a buszra, hogy ne derüljön ki, ő az oka a felfordulásnak? Vagy fusson, és tűnjön el gyorsan a könyvtár kapujában? A legjobb az lenne, ha viccesen el tudná ütni a dolgot, ha tréfával tudna válaszolni a tréfára. Mert Bártfay tréfából köszöntötte őt a születése napján indulóval a forgalmas utcasarkon. Mekkora örültség! Most mit csináljon? Julián annyira fiatal és tapasztalatlan volt még, hogy csak állt ott, és ügyetlenül forgolódott. Mert a hegedűszóval fogadott kolléga nem volt más, mint az ifjú Julián, aki akkor szintén a könyvtárban dolgozott.

De most még ott állt a sarkon, és az autók dudáltak. Valami nagyon szellemeset, poénosat kellene most tennem, hogy elnézzék nekem a felfordulást. Feje tetejére állt az utca, megbénult a forgalom! A mozihősök milyen ügyesen kivágják magukat az ilyen helyzetekből! Gyerünk, csinálj valamit! Mintha vígjátékban lennél! Vezényelt magának Julián, és összecsapta a bokáját. Katonásan tisztelgett, és a bámészkodók irányába mélyen, bohóckodva meghajolt. Aztán díszlépésben elindult a könyvtár felé. Bártfay rendületlenül húzta az indulót, a szájával buffogott, a bakancsával meg verte a ritmust. Volt látvány, volt hangzás, volt műsor! Amikor Julián mögött becsapódott a könyvtár kapuja, a közönség elégedett morajjal fogadta az előadást. Erre Bártfay is többször – mélyen és hosszan – meghajolt feléjük, majd a hegedűjét maga előtt lógatva, hétrét görnyedve ő is visszavonult az épületbe.

Isten éltessen! Köszöntötte Juliánt a kazánházban, még mindig vigyorogva és hajlongva. Julián tizenkilenc éves volt, Bártfay ötvenvalahány. A tejfeleszájú nem teremthette le az érett korú fűtőt a kínos helyzetért, a majdnem botrányért, amibe keverte. Sőt, köszönettel tartozik a fogadtatásért, jószándék vezette. Annak ellenére, hogy Julián többször elmondta neki is és mindenkinek a világon, hogy utálja a születésnapjait. Gyerekkorában feszélyezte az ünneplők díszes társasága, most meg még az elmúlás keserű gondolata is súlyosbítja a jelentőségét. Mit ünnepeljen ezen? Megint egy évvel rövidebb lett az élete. Bártfay mégis ekkora felhajtást csinált!

Persze, az ő dzsentri köreiben mindig mindent ünnepelnek, amit csak lehet. A valódi nagy ünnepeken kívül minden születésnapot, névnapot, családi eseményt, ha jó, ha rossz. De még azok előestéit is, aztán meg utólag, amíg el nem felejtik. Kedves ötlet volt a Rákóczi-induló, Juliánon kívül biztosan mindenki boldog lenne tőle. Mindegy, megszokta már, hogy senki nem érti a kifogásait. Marad tehát a barátság Bártfayval is, meg az egész világgal. Nem lehet mindenkivel haragban lenni. Végül is, nem sült el rosszul a reggeli csinnandratta.

Julián és Bártfay barátsága a fiatalember munkába állásának első napján kezdődött. Ronda őszi nap volt az is, Julián a zsinagóga beépített szintjein bolyongott, ismerkedett a munkahelyével. Itt helyezték el az Országos Széchenyi Könyvtár úgynevezett különgyűjteményeit, amelyek között ezerféle különlegességet lehetett találni. Régi magyar kéziratokat, grafikákat, rézkarcokat, térképeket, leveleket, kottákat, röplapokat, képeslapokat, meghívókat, plakátokat, és… mint később kiderült, a köznyelvben tiltottnak nevezett könyveket is. Fönt a legfelső emeleten, rács mögött.

Az óriás templom beépített légtere majdhogynem áttekinthetetlen volt. Az itt dolgozók is csak hetek múltán tudtak eligazodni a labirintusban. Addig csak lézengtek, lődörögtek, tekeregtek a szinteken, a mennyezetig érő polcok között. Alig találkoztak egymással. Különben öten-hatan, ha dolgoztak itt könyvtárosok, meg egy kisegítő, ez volt Julián. És ugye volt egy kazánfűtő, a hegedűvirtuóz Bártfay Arisztid dr.

Ez a régi, előkelő társaságban remekül hangzó név az 1960-as években nem hangzott valami jól, sehol az ostblockban. De hát, mit tehetett szegény, ez volt a neve. Rákospalotán az emberek rálegyintettek, elengedték a fülük mellett, ám magasabb helyeken, főleg politikai körökben nagy feltűnést keltett. Olyannyira, hogy Bártfay a nevének köszönhette, hogy a háború után nem folytathatta éppen csak megkezdett ügyvédi praxisát. Egy ilyen jónevű, életrevaló, tetterős fiatalembernek szebb jövőt szánunk, mondták neki jóakarói. Első helyen az egészséges fizikai munkát indítványozzuk. Papírt is adunk róla, kezeskedünk érte, hogy ilyenből annyit vállalhat, amennyit akar. Szabadon, minden mennyiségben! A dörzsölt dzsentri ezt a kitűntető ajánlást aztán erre a kazánfűtői státuszra váltotta. Jobb és kevésbé megterhelő fizikai munkát el se lehetett képzelni. Lám, a régi rend kiváltságosai a jég hátán is megélnek!

Első könyvtári munkanapján Julián lépcsők, létrák tucatjait mászta meg, le-föl, le-föl, délutánra már cirkuszi akrobatának is megfelelt volna. A templom útvesztőiben kószálva aztán váratlanul ismét a földszinten találta magát, ki tudja hányadszor. A folyosó végén egy vasajtó mögül zeneszót hallott. A vasajtón tűzveszélyt jelző zománcozott tábla. Valaki

bizonyára rádiót hallgat odabent. Gondolta Julián, de aztán még hallgatózott egy kicsit. Nem rádió szól itt, hanem egy valóságos hegedű! Kicsit még várt, aztán bekopogott. Ki hegedül itt? Kérdezte a kékköpenyes, kormos figurát, aki ajtót nyitott. Az egy festett vasasztalra mutatott, amelyen hegedű feküdt, összecsapta a bokáját, kissé meghajolt, és azt mondta, hogy „én, kérem tisztelettel". Én is itt fogok dolgozni. Dadogta erre meglepetten Julián, mintha azt közölte volna, hogy őt is fölvették a zenekarba. Aztán bemutatkozott, közben Bártfay arcát leste.

Julián tudott olvasni az arcokról. Bártfay figurája azokra a 19. századi regényhősökre emlékeztette, akikről olvasmányai azt állították, hogy remek cimborák, de nem megbízható barátok. Ide, munkahelyre ennyi is elég Juliánnak. És már el is döntötte, védelmi szövetséget köt vele. Jól jöhet mindkettőjüknek. Az ilyen egyezséget sokkal többre tartotta, mint a filoszok kapcsolatait. Ezek betyárbecsületet érnek, legalább. A fűtő mosolygott, ő is értette a szemvillanást. Huncut szeme volt, és nem az ő arcára illő bajusza. Nem is úri bajusz, nem is művészbajusz, nem is hamiskás csibészbajusz. Bártfay bajusza munkás-paraszt bajusz volt. Mindenáron ilyen külsőt akart imitálni.

Szövetségüket követően az új könyvtári kisegítő első útja minden reggel a kazánházba vezetett. Kedvelte Bártfayt. Fent, az egyik felső szinten – ahol a hosszú függőfolyosó végén egy állványokra feketetett asztallap mögött üldögélt egész nap –, ilyenkor reggel még hideg volt. Jólesett megmelegedni Bártfaynál, nekitámaszkodni a kazánnak. Julián odafönt a duplumokat válogatta ki a gyűjteményekből: század eleji röplapokból, úgynevezett aprónyomtatványokból, plakátokból, grafikákból, egyéb nyomatokból. Nem volt érdektelen munka, eleinte megilletődötten, sőt borzongva vette kézbe a múlt papírszagú, foszladozó emlékeit. Tartalmukban még őrizték a régi idők – hol ideges, hol békésebb – politikai elevenségét, később majd feltámad bennük a történlem szelleme.

Különben nyugodt hely volt a könyvtár. Ha nem akartak, a dolgozók se találkoztak egymással, szinte napokig. Látogatók pedig egyáltalán nem jöttek, nem volt nyilvános a gyűjtemény. Tudományos kutatók viszont jöhettek volna bátran, de nem jöttek. Ugyanis nem sokan tudtak erről a remek világvégi helyről. Templomi csönd, templomi komolyság, templomi fennköltség uralta. Ám lent a kazánházban változatos élet zajlott. Amikor Julián megjelent Bártfaynál, könnyű, nevetgélős, haveri beszélgetés vette kezdetét, de aztán szó esett komolyabb dolgokról is. Mi van Rákospalotán? Mi van a könyvtárban? Bártfay gyakran följárkált megnézni Juliánhoz a plakátjait meg a grafikáit.

Odalent meg mindig előkerült a hegedű, és előkerültek Bártfay nyulai is! A kazánházban ugyanis lécekből összetákolt ládákban nyulakat tartott, zöldséggel etette, nevelte, aztán eladta őket. Addig a nyulak boldogan futkároztak a jókora kazánházban, de a földszinti folyosón is otthon érezték magukat, nem volt nehéz hasra esni bennük. Aludni visszamentek a kazánházba, és összebújtak fűvel bélelt ládáikban. Nagyon szép fényes és puha szőrük volt, mint a cicáknak. Időnként sétáltatni kell őket, mondta Bártfay, nem mehetek ki velük az utcára. Ez volt Bártfay nyúlnevelési ars poeticája. Nem tudni, honnan vette a nyúlsétáltatás gondolatát, de ragaszkodott hozzá. Nem szakkönyvben olvasta, az biztos. Valószínűleg szerette a kis jószágokat, és látta rajtuk, hogy élvezik a szaladgálást.

A nyulak egy kis pénzt hoztak Bártfaynak, amire szüksége is volt. Nem élt nagylábon, nem szórta a pénzt, nem ivott, nem is kártyázott, pedig egy dzsentrihez illett volna az urizálás, minimum, tarokkpartikra járni egymáshoz, veszteni, nyerni, jó borokat inni. De Bártfay inkább a nyulaival törődött. A templomban volt elég hely, tetszett a nyulaknak is. Amikor a hegedűszó felcsendült, a nyuszik okosan és kíváncsian hegyezni kezdték a fülüket. Aztán szétszéledtek, ugráltak mindenfelé, mintha jókedvükben tennék. Lehet, hogy táncoltak? Mindenesetre nagyon jól érezték magukat. Julián ölébe és vállára is jutott belőlük, amikor Bártfay letette a hegedűt, őrá is fölugráltak. Mintegy hálából a játékáért.

A derűs, kedélyes Bártfay megkedvelt egy arrafelé lődörgő kóbor macskát is, azt is etetni kezdte. Otthonról hozott neki ételmaradékot, beszoktatta a zsinagógába. De csak az etetés idejére, mert miután jóllakott, a szabadság gyermeke már húzott is kifelé. Különös volt, ahogy az a tarka macska professzori módra, tudományos érdeklődéssel körüljárta és közelről megszemlélte a nyulakat. Furcsálkodva, óvatos léptekkel sétálgatott körülöttük, aztán elhelyezte őket az állatrendszertanában. Macskák ezek is, csak történt velük valami, amitől megnőtt a fülük, és rövidebb lett az elsőlábuk. Ezért ugrálnak, szerencsétlenek. Valami nagyon csúnya dolog történhetett. De aztán elég gyorsan magyarázatot talált a jelenségre. Hát persze! Minden attól függ, hogy mit esznek! A tarka macska odacammogott az egyik ládához, undorodva megszagolt egy répát, aztán elvonult.

Bártfay jól ismerte a környéket. Ebédidőben elvitte Juliánt egy közeli talponállóba, ahol fillérekbe került minden. A hely a legalsó vendéglátóipari kategóriába tartozott, harmadosztályú volt, a kármentőre föl is volt csavarozva az erről szóló bádogtábla. Julián szerette ezeket a lerobbant helyeket, a városban alig lehetett ilyesmire akadni. Már abban a pillanatban, amikor beléptek, pontosan tudta, hogy hol vannak, azonnal

megütötte az orrát a petróleumszag. Ezeknek a kocsmáknak a gyalulatlan deszkapadlóját télen-nyáron rendszeresen locsolták petróleummal. Azt mondták, hogy ápolják. A petróleum jól belemosta a résekbe a port, mindjárt sár lett belőle, nem kellett söpörni. A petróleum szaga aztán bevette magát mindenbe, ami a kocsmában volt. Mire egy-két sört legurított a gyanútlan férfiember, már neki is olyan petróleumszaga lett, hogy az asszony egyből tudta, honnan jön az ura.

Az ilyen kocsmákban petróleum ízű volt a sör meg a rum is, ami járt hozzá. Akkoriban mindenki rummal itta a sört, vagy más felessel, ezeket mind gyorsítónak nevezték. Az átható petróleumízhez a kommersz rum még egy kis hányásízt is hozzá tudott adni, de ezt soha senki nem tette szóvá. Juliánék se. Mondhatni, ezek a szagok és ízek adták meg a hely otthonosságát, meghittségét. Julián például imádta a petróleumpadlós kocsmák fasírtos zsemléit. A hely szellemét érezte bennük. Ritka csemegének számított. Ide is ezért jártak Bártfayval, szerettek petróleumos fasírtot ebédelni. Amikor Julián az üveg mögött meglátta a zsemléket, mindjárt kettőt vett belőlük, és magasztalta Bártfayt. Akár egy hős felfedezőt, aki gazdag aranylelőhelyet talált.

A kocsma nem volt teljesen lerobbant állapotban, a helybéliek telehordták különféle bútorokkal, főleg székekkel meg asztalokkal. Voltak itt kárpitozott antik karosszékek, kecses thonetek, de volt egy fülesfotel is. Bártfay meg Julián lehuppantak valamelyikbe, és hátradőlve falták az isteni zsemléket. Aztán itták rá a jó kőbányait, öblös korsókból. Nem vágytak többre, el se tudták képzelni, mi lehetne jobb ennél. Falatozás közben sem unatkoztak, volt mit nézni, nagy élet zajlott a kocsmában. A forró vaskályha mellett, a piros fülesfotelben reggeltől estig ott trónolt a helybéli cigányvajda. Ez volt az irodája.

Elég sűrűn jöttek hozzá a rákospalotai cigánycsaládok, férfiak és asszonyok, meg ezek rokonai. Bárki jöhetett, reggeltől estig volt félfogadás. Elég cifra ügyeket adtak elő a delikvensek. A vajda tekintélyes igazságosztó hatóság volt, meg se próbáltak alkudozni vele. A nagydarab, nyugodt ember valószínűtlenül lassú mozgása azonnal lenyűgözte a látogatóit. Mindenki egy kicsit visszafogta magát. Ahogy az emberek ügyeit intézte, meglehetősen hasonlított a viccek bölcs rabbijára.

Az volt a módszere, hogy mindenkinek igazat adott. Ennek következtében persze minden dolog elintézetlen maradt, de ezt nem vették azonnal észre az emberek. Elégedetten mentek haza a hivatalból. Otthon aztán, amikor elkezdték kibeszélni a döntését, megint jól összevesztek. És már jöttek is vissza. De vajda, ez és ez nincs elrendezve, ez meg az nem stimmel. Ő pedig megint mindenkinek igazat adott. Ők megint nem

jutottak semmire, megint megjelentek, és ez így ment egész nap. Sose fogytak ki a panaszaikból.

A fasírtok meg a sörök után Juliánék rendszerint még maradtak egy kicsit. Nem mindennapi élmény volt a foteljában teljes díszben, szálegyenes derékkal trónoló, mozdulatlan hatóságot figyelni. Míg egyedül volt, fakó arccal, lehunyt szemmel, néma csendben ült, akár egy többszáz éves, festett ázsiai fabálvány. Tényleg nem mozdult, nem lehetett megállapítani, hogy élő-e vagy holt, révületbe merült-e vagy álmodik. De az is lehet, hogy ilyenkor valami távoli, mások számára elérhetetlen túlvilági jelenségre figyelt. Julián és Bártfay leplezetlenül csodálták.

Ebben a peremvárosi környezetben Julián mindent különösnek, rendkívülinek talált. A szó legszorosabb értelemében. Rendkívüli volt a könyvtár, a kazánház, a zsinagóga, benne a sejtelmes polcrengeteg, a különféle gyűjtemények, minden, minden. A vajda, a fűtő, a nyulak, a tarka macska, a hegedű, a könyvek, a plakátok, a százéves meghívók és a percéletű röplapok, minden, minden. Kívül estek az egész aktuálisan létező világrenden. Rákospalota magasan a valóság fölött létezett, és nem vett tudomást semmilyen földi körülményről. Valószerűtlen volt és időtlen.

A könyvtár sosem látott kötetei is új világot nyitottak meg Julián előtt. Amiről addig csak hallott, a zsinagóga polcrengetegében kézzelfoghatóvá vált. A nyomtatványok osztályozása közben tartott szünetekben bebarangolta az épület minden zegét-zugát. Úgy ismerte, mint a tenyerét. A legfelső szinten rácsokkal elzárt, sötét korridorokat talált, persze, hogy érdekelte, mit tartanak ott. A tizenkilenc éves Julián számára nem léteztek rácsok, kerítések, lakatok, mindenhová befért, bebújt, mindent átugrott, mindenen átmászott. Olyan vékony volt, hogy ezeken a rácsokon is kényelmesen átsétált. Mintha nem is lennének.

És mit látott odabent? Fölkattintotta a világítást, és a polcokon ott találta a „hírhedten népellenes" valamint „ellenséges propagandacélokat szolgáló" könyvek hosszú-hosszú sorát! Amelyeket senki magyar embernek nem szabad olvasni. Egészen eddig csak suttogni hallott róluk, nem is tudta biztosan, hogy valóban léteznek-e. Lehet, hogy csak mesebeszéd. Sőt, az is lehet, hogy ellenség sincs, és akkor ellenséges propaganda sincs. De most mégis itt járkál az ide rejtett, elzárt gyűjtemény polcai között, azt a kötetet veszi kézbe, amelyiket akarja.

Azok a folyosók annyira titkosak voltak, hogy még a takarítók se tudtak róluk. Legalábbis senki nem járt erre, senki nem tartotta rendben a könyveket. Vastagon ült a könyveken a por. Nem baj, legalább megvannak, el is égethették volna őket.

Persze, hogy Juliánt ez a hely érdekelte legjobban. Attól fogva gyakran járt ide, sorban hordta át magához a könyveket. Ott szép nyugodtan olvashatott, nem zavarta senki. Haza nem vitt egyet se, csupán néhány lépésnyi szabadságot kaptak tőle a könyvek, házon belül. Ennyi tellett tőle. Levette a polcról, sétáltatta, levegőztette, lapozgatta, szagolgatta, olvasgatta őket, és kész. Aztán mentek vissza a helyükre, ki tudja, mennyi időre. Sajnálta őket, de legalább biztonságban voltak. A világ velük is, nélkülük is a maga útján megy tovább, olvasta az egyik kötetben. Az emberi természet egy jottányit se változik. Mindegy mennyit tud, vagy mennyit nem tud a világról az ember. Ezt volt a szigorúan tiltott Jacob Burckhardt véleménye, az ő könyveiért Julián sűrűn bújt át a rácson.

Amikor Bártfaynak olvasmányairól mesélt, a fűtő mosolygott, de nem szólt semmit. Viszont már másnap átnyújtott Juliánnak egy listát. Ezt meg ezt meg ezt kérik a barátaim, ha az a kitűnő, fiatal kollégád lenne szíves... Mit mondjon erre Julián, ha már elárulta a titkát? Volt szíves bemászni értük a rács mögé, alig győzte kiadogatni a könyveket. Nehogy egyszerre vidd ám le ezt az egészet! Még meglátnak!

Ritka alkalom volt, hogy Julián találkozott a kollégáival. Diszkrét, csendes, maguknak való emberek voltak a könyvtárosok, ráadásul szerették a munkájukat. Nem szívesen töltötték locsogással az időt, izgalmasabb volt a munka. Ők is a gyűjtemények anyagát osztályozták, számos igen értékes dokumentumra akadtak. Szorgalmas, tudós elmék voltak, kutattak, írták cikkeiket. Ám egy megbeszélés után együtt maradtak néhányan, udvarias társalgásba kezdtek, eközben Julián elszólta magát. Egyiküknek elkottyantotta, hogy belépett a rácson, és képzelje csak el, hogy mit látott! Még Lenin is lakat alatt van! Na hát, tényleg? Bent voltál? Kérdezte a kolléga. Bent. Akkor bújj vissza, légy szíves, és hozd ki nekem a következőket…

És Julián teljesítette ezt a kérést is. Különben tényleg volt a rács mögött Lenin, Marx és Engels is, de a kolléga nem ezeket kérte. Nem egy munkájuk volt itt a zárt anyagban, pedig valószínűleg csak egy-két mondatuk, megjegyzésük szúrta a cenzorok szemét. Biztos, ami biztos, az egész kötetet indexre tették. De a rendszer közelebbi-távolabbi támogatói közül többen itt voltak. Például Sartre, Werfel, Stefan Zweig, Egon Erwin Kisch, a magyarok közül József Attila, Balázs Béla, Kun Béla, Justus Pál, Illyés Gyula. A másik oldalról a legnépszerűbb tiltott szerző Márai volt, Orwell és Nyírő. Mindjárt utánuk Kosztolányi és Németh László következett. Őket kérték az ismerősök ismerősei leggyakrabban. Csekélyebb érdeklődés mutatkozott Zilahy Lajos és Wass Albert iránt, elég sokan olvasták Szekfű Gyulát és Hóman Bálintot.

Julián különösnek találta, hogy ott volt közöttük a baloldali, és nem is igazán jelentős Vámbéry Rusztem, Vámbéry Ármin fia. Pedig őt aztán joggal kedvelhette volna a rendszer, a 30-as években ügyvédként ő védte Rákosi Mátyást és József Attilát.

A lista következetlenségeire mindmáig az szolgálhat magyarázattal, hogy az elvtársak nem voltak valami tájékozottak, meg aztán nyilván siettek, kapkodtak. Eléggé óvatosak is lehettek, gyanúsnak találtak mindent, amit nem értettek. Ezek mentek mind egyenesen a ketrecbe. Julián meg ment utánuk. Elég nagy érdeklődés támadt ugyanis a könyvtári kisegítő munkálkodása iránt, miután fény derült rá, hogy „szabad bejárására" van a tiltott szektorba.

És ez így ment mindaddig, amíg Julián Rákospalotán dolgozott, úgyszólván nélkülözhetetlenné vált. A zárt gyűjtemény átalakult nyilvános kölcsönkönyvtárrá. Kiadott, visszavett, pontos feljegyzést vezetett róla, hogy kinek, mit, mikor és meddig adott kölcsön. Egy egész füzet megtelt nevekkel, szerzőkkel, könyvcímekkel. Megkövetelte a rendet. A kölcsönzők többsége ugyan teljesen ismeretlen volt előtte, vagyis közvetlenül nem kérhette rajtuk számon a késéseket, de ilyen esetekben szigorúan megdorgálta a közvetítőket. Én viszem vásárra a bőrömet, nem ti! Mit képzeltek? Hozzátok vissza a könyveket! Addig te se kapsz semmit, amíg a barátod tartozik.

Julián titkos működése következtében a zsinagóga Rákospalota szellemi életének központjává vált. De nem telepedett rá a korszellem, nem rontotta meg a zsinagóga levegőjét. Nyulakkal, tarka macskával és hangversenyekkel színesítve virágzott a sajátságos kazánházi élet. És odakint a cigányvajda irodájában is rendeltetésszerűen zajlott minden. Hogy csak a legfontosabbakat említsük. Sőt, a zsinagógában egyre magasabban szárnyalt a szabadság szelleme. Lakói olyan bámulatos ügyességgel kerülgették a hétköznapok rendjét és keserveit, hogy szinte nem is találkoztak a korszellemmel. Mintha külön bolygón éltek volna. Ezen a bolygón mindenki azt olvasott, amit akart, azt gondolt, amit akart. Sőt, azt mondtak egymásnak, amit akartak. És mindent tudtak, amit a világról érdemes volt tudni. A legjobb elmékkel társalogtak, akik a polcokon laktak – rácson kívül és rácson belül.